

کیٹی تاں اوہناں پروان کر لئی۔ موضوع دی چون ویلے اُستادِ محترم نے شفقت فرمائی اُتے ڈاکٹر ہر بھجن سنگھ دی کتاب ”رچنا سرنچنا“ اُتے کم کرن دا موقعہ دتا۔ ایس موضوع دے چناؤ نال مینوں جیہڑا لاجھ ہویا اوہ ایہہ کہ علمی حوالے نال میں جیہڑی گلاں توں شناسا نہیں ساں اوہناں بارے جانن دا موقع ملیا۔ ڈاکٹر ہر بھجن سنگھ دی علمی شخصیت تے علمی کماں دا محاکمہ کرنا اوکھا کم سی۔ اوہناں دا وڈا کم ایہہ ہے کہ اوہناں سنسکرت دے کلاسیکی ادب وچوں سدھانت رس توں ادبی تھیوری نال جوڑ کے دیکھیا ہے۔ ایہہ اوہی سدھانت رس ہے جیسں توں سب توں پہلاں بھرت مئی نے اپنے ’ناٹ شاستر‘ وچ نیا ہے اُتے ایسں توں ناٹ رس دا ناں دتا ہے۔ پر بعد وچ ایس دے ہمہ گیر اثر توں من دیاں ہوئیاں ایہنوں مجموعی طور تے شاعری دا اک لازمی حصہ سمجھ لیا گیا۔ رس اک روحانی خوشی ہے جیہنوں شاعر اپنے سُنن والیاں یاں پڑھن والیاں نال سانجھا کردا ہے۔ سدھانت رس توں ادبی تھیوری نال جوڑنا ہی ڈاکٹر ہر بھجن سنگھ دا وڈا کارنامہ ہے اُتے ایہو ای کارنامہ اوہناں توں دوجیاں علمی قدکاٹھ والیاں شخصیتاں وچ نمایاں کردا ہے۔ بھادویں میرے کول ڈاکٹر ہر بھجن سنگھ دی اک کتاب دا ویروا کرنا سی پر ایس کتاب وچ وی اوہناں دے لکھے لیکھاں دا تے اوہناں ولوں بیانیان گنیاں مختلف تھیوریاں دا محاکمہ کرنا میرے لئی اوکھا کم سی۔ فیر اوہناں دے ایس کیفیتے ہوئے کم بارے اکثر لوک علمی مکالمہ کرن توں کترا جاندے سن۔ جیسں پاروں مقالے لئی میریاں اوکڑاں ہور ودھ گنیاں۔

ڈاکٹر سعید بھٹا دا تحقیقی کم کروان دا اپنا اک انداز ہے جیہڑا نویکی حیثیت رکھدا ہے۔ کورونا کال دے چلیدیاں مقالہ لکھن وچ کافی پریشانیاں دا ساہمنا کرنا پیا۔ یونیورسٹیاں بند ہون کارن مواد تیک رسائی ممکن نہ رہی۔ اک واری تے دُنیا مفلوج ہو کے رہ گئی سی۔ حالات بحال ہوئے تاں مُرُ کم شروع کیتا، موضوع لئی مواد کٹھا کرن وچ فیرواں اوکڑاں دا ساہمنا کرنا پیا۔ بہر حال اُستادِ محترم دی شفقت کان ایہہ ممکن ہویا تے مقالہ لکھن وچ کامیاب ہو سکیا۔

میرے مقالے دا موضوع ”ہر بھجن سنگھ دی رچنا سرنچنا: اک ویروا“ ہے۔ ایس مقالے توں چار باباں وچ ونڈیا ہے۔

پہلا باب ”ہر بھجن سنگھ دی حیاتی دے حالات تے واقعات“ ہے۔ ایس باب دے دو جز ہن۔ الف جز وچ ڈاکٹر ہر بھجن سنگھ دے حالات تے شخصیت بارے جانکاری دتی گئی ہے اُتے ب جز وچ

اوہناں دیاں لکھتاں تے ادبی مقام اُتے چانن پایا گیا ہے۔

دوجا باب ”رچنا سنرچنا دا موضوعاتی ویروا“ ہے۔ ایس باب وچ رچنا سنرچنا وچ جیہڑے موضوع بیان ہوئے نیں اوہناں اُتے بحث کیتی گئی ہے۔

تيجا باب ”رچنا سنرچنا دا فارسی لپی وچ اُلٹھا“ ہے۔

چوتھا باب ”رچنا سنرچنا وچ ورتیاں گنیاں اصطلاحواں اُتے رچنا سنرچنا دی فرہنگ“ ہے۔ ایس باب دے دو جز ہن۔ جز ”الف“ وچ رچنا سنرچنا وی ورتیاں گنیاں ادبی اصطلاحواں اُتوں بیان کیتا گیا ہے اُتے کوشش کیتی گئی ہے کہ ایہناں اصطلاحواں اُتوں تفصیل نال بیان کیتا جاوے۔ جز ”ب“ وچ رچنا سنرچنا دی فرہنگ دتی گئی ہے۔

ایس مقالے اُتوں مکمل کرن وچ وڈا ہتھ اُستاد محترم جناب پروفیسر ڈاکٹر سعید بھٹا ہوراں دا ہے۔ ملازمت کرن پاروں اوہناں نال عام طور تے یونیورسٹی ملاقات نہیں سی ہوسکدی، ایس واسطے مقالے اُتوں پیرے چاڑھن واسطے رہنمائی لئی پیٹھکاں اوہناں دے گھریں ہی ہونیاں۔ اُستاد ہوراں دی ایس نگھی محبت تے دا میں دین نہیں دے سکدا، میں اوہناں دی ایس محبت تے احسان اُتوں کدی نہیں بھلاں گا۔ شکر یہ اُستاد جی۔

ڈاکٹر ناصر رانا صاحب دا وی مشکور ہاں جیہناں ہر ملاقات تے مقالے دی تکمیل دا پُچھیا تے نالے ڈانٹ ڈپٹ وی کیتی کہ مقالے اُتوں مکمل کرن وچ اپنی دیر کیوں کر رہے او؟ فیر اپنے گھر والیاں دا دھن وادی ہاں جیہناں میرا ساتھ وی ویتا تے مینوں مقالہ مکمل کرن لئی ہلہ شیری دتی۔

ڈاکٹر سکھد یو سنگھ دا دھن وادی ہاں جیہناں نے وٹس ایپ راہیں ڈاکٹر ہر بھجن سنگھ دی شخصیت تے اوہناں دے تنقیدی کم بارے مواد فراہم کیتا۔

سکیرت آنند ہوراں دا وی دیون دار ہاں جیہناں ”سمرشی“ دا ڈاکٹر ہر بھجن سنگھ بارے خصوصی شمارہ وٹس ایپ کر کے میریاں راہواں سوکھیاں کردتیاں۔

ایس توں بعد اپنے اُستاد ڈاکٹر افتخار احمد سلہری دا مشکور آں جیہناں میرا حوصلہ ودھایا۔ عرفان وارث دا وی شکر گزار ہاں جیہڑا بار بار بانہہ چھڈا کے نس جاندا سی تے فیر اوہنوں واپس لیاؤنا پیندا سی۔